

освіти в Україні, але за умов його переосмислення у новій соціокультурній ситуації; потреба у запровадженні таких моделей і технологій навчання, які б дозволяли залучати учнів під час навчання до розв'язання конкретних актуальних проблем життя суспільства, громади, школи, одночасно забезпечуючи їх необхідними знаннями і практичними навичками; встановлення вчителем демократичної атмосфери навчання, поваги до думки й особистості кожного учня, його прав і гідності; необхідність для вчителя забезпечити й оцінити компетенційно орієнтовані, навичкові результати навчання, зокрема, розвиток емоційного інтелекту учнів, їхніх просоціальних навичок, навичок міжособистісної взаємодії й інформаційної грамотності та ін.

Узагальнення існуючих і нових підходів до навчання учнів громадянській освіті дозволило також визначити деякі загальні дидактичні принципи, що їх має дотримуватись вчитель цього курсу. Це:

- компетентнісна орієнтованість навчання;
- смислоутворюючий характер змісту навчання і пізнавальної діяльності учнів;
- орієнтація навчання на цінності демократії та прав і свобод людини, так само як і на національні цінності України та загальнолюдські;
- інтеграція змісту навчання і використання широких міжпредметних зв'язків;
- інтерактивна організація пізнавальної діяльності учнів, що поєднує індивідуальне, кооперативно-групове та колективне навчання.

Цілком очевидно, що подальші дослідження питання навчання громадянської освіти мають зосереджуватись на питаннях підготовки вчителів до нового стилю педагогічної діяльності. Також актуальними є підходи до відбору методів, форм і засобів навчання окремих тем курсу у контексті запропонованих положень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боренько Я. Громадянська освіта в Україні (2017) // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/171108_citizenship-education-Ukraine-ukr_YB.pdf
2. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2018). Mon.gov.ua. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
3. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Видавництво Етна-1, 2008. 174 с.
4. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. Полтава, 1994. С. 174-181.
5. <http://nus.org.ua/questions/kurs-gromadyanska-osvita-dlya-10-klasnykiv-shho-proponuye-programa/>
6. *Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (нова редакція)*. (2018) // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf>
7. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18.
8. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності старшокласників засобами різних предметів [Електронний ресурс] / О. І. Пометун. Режим доступу: www.civiced.org.ua.
9. Пометун О. І., Ремех Т. О. Практичний довідник учителя громадянської освіти: методичний посібник / О. Пометун, Т. Ремех. Київ, 2018. 96 с.
10. Рябов С. Громадянська освіта і її роль у демократизації українського суспільства. Директор школи. 1999. - № 45.
11. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості і школа України. Шлях освіти. 1999. № 4.
12. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина / Василий Сухомлинский. Москва: Молодая гвардия, 1971. 336 с.

УДК 34 (58)

Костюк Леся,
кандидат історичних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ (1918–1945 рр.)”

У статті автор намагається з'ясувати ефективність використання проєктної технології при вивченні курсу “Новітня історія країн Європи та Америки”.

Ключові слова: проєктна технологія, метод проєктів, етапи проєктної діяльності, інновація.

Kostyuk L. V. The use of project technology in studying the course Modern History of Europe and America (1918–1945)

In this article, the author tries to find out the effectiveness of the use of project technology in studying the course "Recent History of Europe and America".

Key words: *project technology, project method, stages of project activity, innovation.*

Початок XXI століття означений складним пошуком нової філософії виховання та навчання студентів. Її стрижень – розвивання життєтворчої динаміки, виховання відповідальної особистості, здатної до саморозвитку, ставити цілі та покроково їх реалізовувати. Саме тому, впровадження проєктної технології забезпечує подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовки молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, сприяє розв’язанню проблеми щодо формування критичного мислення, якісного впливу на зміст, методи та організації нових форм навчання, які в свою чергу, створюють умови для процесу оновлення в галузі підготовки майбутніх вчителів та науковців.

Головне завдання проєктної технології полягає у створенні нового, що сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу. Саме тому, у викладацькій діяльності масово почали застосовувати проєктні технології, що у перекладі із латинського означають “самостійний пошук шляху” або “кинутий уперед” [4, с. 123]. Змістом поняття “проєктні технології” передбачено не лише формування чогось нового, а й заохочення (або стимулювання) до креативної діяльності та формування критичного мислення у студентів.

Мета розвідки – окреслити місце застосування проєктної технології у процесі викладання курсу “Новітня історія країн Європи та Америки”, обґрунтувати важливість використання цих прийомів та методів у навчальному процесі. Основними завданнями наукової роботи є розкрити аспекти організації проєктної діяльності та особливості її застосування в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Порушена проблема знайшла відображення у студіях вітчизняних та зарубіжних учених. Окремі аспекти цього питання порушувалися у працях таких науковців, як Дж. Дьюї [1], Н. Клокар [2], Н. Котелянець [3] та інші.

Проєктні технології виникли на початку минулого століття в США, їх пов’язують із ідеями американського філософа та педагога Дж. Дьюї. Саме він пропагував у філософії ідею прагматизму, котра лягла в основу проєктної технології [2, с. 59]. Одним із послідовників Дж. Дьюї став В. Кіппатрик, котрий вдосконалив систему роботи над проєктами та розробив власну їх класифікацію: створюваний (пов’язаний з трудовою діяльністю), споживчий (розробка і надання різних послуг), проєкт-виправ (проєкти-навчання і тренування для оволодіння певними навичками), проєкт розв’язання проблем (науково-дослідницькі проєкти) [3, с. 18]. Одночасно з Дж. Дьюї та В. Кіппатриком методом проєктів зацікавилися і російські педагоги. Так, С. Шацький організував групу педагогів, котрі впроваджували в навчальний процес метод проєктування, що був заборонений у 1931 р. постановою ЦК ВКП (б). Сьогодні у зв’язку із поступовим упровадженням інтегрованих курсів в освітній процес метод проєктування набуває неабиякого поширення. Саме цей вид технологій, на думку багатьох дослідників, передбачає активне навчання студентів, вирішення проблемних моментів, взятих із реального життя. Також використання цієї технології в освітньому процесі дозволяє сформувати в студентів певні навички, уміння, нові знання та певний соціальний досвід.

Для досягнення певних результатів у ході проєктної діяльності викладач повинен навчити студентів самостійно мислити, знаходити проблеми, шляхи їх розв’язання та стимулювати здобувачів освіти застосовувати власні знання із різних галузей науки. Саме тому, викладачі закладів вищої освіти у процесі викладання навчальних дисциплін застосовують метод проєктування, котрий надає можливість сформувати в студентів дослідницькі уміння, застосувати особисті якості, підвищує мотивацію до самонавчання, стимулює актуалізувати набуті раніше знання шляхом встановлення міжпредметних зв’язків [6, с. 60].

Проєктне навчання іноді розглядають як альтернативу аудиторній системі навчання. Однак деякі науковці вважають, що його варто використовувати не самостійно, а як доповнення до інших видів навчання.

У сучасній вищій школі можна виділити чотири основні напрями, за яких ефективно застосовувати метод проєктів: 1) проєкт як метод навчання на занятті; 2) проєктні технології як засіб дистанційного навчання; 3) для формування дослідницьких навичок студентів у позааудиторній роботі; 4) як метод організації дослідницької діяльності викладачів [8, с. 15].

Проєктне навчання має безліч варіантів: 1) за тривалістю роботи над завданням (від одного заняття – до триместру або року (курсів проєкти); 2) за формами організації (індивідуальна або групова робота); 3) за формами представлення результатів роботи (письмовий або усний звіт, презентація) [5, с. 6].

На сучасному етапі розвитку вищої освіти постає проблема необхідності підготовки педагогічних працівників із вміннями застосовувати проєктні технології в освітньому процесі. Більше того, на думку багатьох науковців-методистів – це один із шляхів підвищення професійної компетентності сучасного педагогічного працівника, який в подальшому буде застосовувати цю технологію для формування в здобувачів освіти певних умінь та навичок, а також для поглибленого вивчення матеріалу. У зв’язку з цим, робота над проєктами є практикою особистісно орієнтованого навчання, тобто своєрідною пропозицією в процесі вивчення

певного тематичного блоку на основі вільного вибору та пізнавальних інтересів здобувача освіти опрацювати той чи інший аспект більш ґрунтовно. У свідомості студента досвід проєктної діяльності має таку мотивацію: “Все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати” [7, с. 44].

Одночасно, у праці О. Балабанова зазначені наступні етапи проєктного навчання: розробка проєктного завдання; реалізація проєкту; оформлення результатів; презентація і захист проєкту; рефлексія. Зауважимо, що першим етапом дослідник виділяє розгляд завдання, де викладач разом із студентом (або невеликою групою студентів) ставить мету та проблему, яку необхідно вирішити. Щодо вибору теми проєктів, то це питання у різних ситуаціях можна вирішувати по-різному. Тема може формуватися відповідно до навчального плану програмної дисципліни, а також може бути запропонована викладачем як спосіб розв’язання ситуативних завдань, апробація професійних інтересів та уподобань відповідно до здібностей студентів. Водночас тема проєкту може бути запропонованою і самими студентами, тобто виходячи з власних інтересів [1, с. 16].

У рамках реалізації освітньої реформи в закладах вищої освіти відбувається активне впровадження інноваційних технологій у процес викладання навчальної дисципліни “Новітня історія країн Європи та Америки”. Освітньою програмою підготовки бакалаврів-істориків передбачено вивчення цієї дисципліни у сьомому семестрі. Використання інноваційних технологій дозволяють по-новому, більш якісно та продуктивно, будувати структуру лекцій, практичних занять та передбачити більше часу на самостійну діяльність студентів. Зокрема на лекціях та практичних заняттях високоефективними є проєктні методи. Педагоги розрізняють декілька видів проєктів:

1. Дослідницькі проєкти – потребують добре обміркованого планування, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманих методів, у тому числі експериментальних матриць обробки результатів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження мають відповідну структуру: визначення теми, аргументація її, діагностика предмета та об’єкта, завдань і методів, висунення гіпотез, аргументування гіпотетичних тверджень, покрокове розв’язання проблеми.

2. Творчі проєкти – не мають чітко визначеної структури, можуть бути реалізовані за спільної діяльності учасників. Покроковий алгоритм реалізації проєкту постійно розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятний для членів групи логіці спільної діяльності, інтересам виконавців проєкту. Кінцевим продуктом творчого проєкту можуть бути журнал, альманах, виставка малюнків, свято, виховний захід, інсценізація тощо.

3. Ігровий проєкт передбачає виконання ігрових ролей у моделях / ситуаціях, що об’єднуються загальною ідеєю. Це можуть бути ролі історичних постатей, соціальні або професійні ролі, аспекти історичної реконструкції; можуть бути використані сюжети історичних джерел. Ігрові проєкти можуть бути реалізовані у формі уявної подорожі, конференції, симпозіуму, журналістського розслідування.

4. Інформаційні проєкти спрямовані на збір даних про якийсь об’єкт або явище. Вони передбачають ознайомлення учасників з інформацією про об’єкт вивчення, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проєкти часто інтегруються в дослідницькі і стають їх органічною частиною. Структуру такого проєкту можна позначити таким чином: мета, актуальність, методи отримання (літературні джерела, засоби масової інформації, спостереження, інтерв’ю, анкетування). Такі проєкти можуть бути органічною складовою дослідницьких проєктів, їхнім модулем.

5. Практичні (практико-орієнтовані) проєкти вирізняє чітко визначений на початку роботи результат діяльності його учасників, який враховує їхні соціальні інтереси. Такий проєкт потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких висновків, участі в оформленні результатів кінцевого продукту [7, с. 46].

Із наведеної класифікації проєктів у процесі викладання навчальної дисципліни “Новітня історія країн Європи та Америки” найбільше використовуються інформаційні та практичні.

Питання про застосування проєктних технологій у вищій школі є очевидними. Воно зумовлене не лише зміною форми навчання, використанням нових технічних засобів, але й потребою застосування нових форм та методів викладання в освітньому процесі. Оскільки основною метою вивчення курсу “Новітня історія країн Європи та Америки” є ґрунтовне вивчення й засвоєння студентами програмного матеріалу, опанування вміннями аналізувати і систематизувати події, факти, явища, знаходити причинно-наслідкові зв’язки, робити логічні висновки, а спрямованість навчального матеріалу на формування науково-теоретичного мислення студентів. Тому викладач повинен створити сприятливі умови для кожного студента, вибрати такі методи навчання, що б дозволили кожному здобувачеві освіти виявити свою активність та творчість. Отже, завдання викладача – активізувати пізнавальну діяльність у процесі викладання курсу “Новітня історія країн Європи та Америки”.

Для забезпечення успішного засвоєння матеріалу, інтелектуального розвитку студентів, створення творчої атмосфери дуже часто застосовується метод проєктів при виконанні індивідуальних та самостійних робіт. Проєкти студенти можуть виконувати у групах або одноосібно, але обов’язково – під керівництвом викладача. Завдання такого типу формують у студента навички працювати з великою кількістю джерел, виділяти в них основне, оформляти матеріал та представляти його, оцінити свою роботу, порівняти власні результати зі здобутками колег [8, с. 16].

При вивченні курсу “Новітня історія країн Європи та Америки” студентам запропоновано виконати одне із завдань, теми котрих пов’язані із дослідженням основних причини та наслідків загальносвітових конфліктів (Першої та Другої світових воєн), визначенням позитивних та негативних тенденцій зовнішньої політики країн Європи та Америки, аналізом політичного та економічного розвитку держав. Студенти під час виконання проєктних завдань вчать аналізувати історичні факти та події, робити обґрунтовані висновки, здійснювати порівняльний аналіз подій на основі опрацьованих документів та зібраних свідчень.

Слід додати, що у процесі роботи над проєктом студенти виконують наступні етапи: *планування* (на якому визначають суть теми, аналізують теоретичні положення та емпіричні факти, розробляють гіпотезу дослідження); *конструювання* (розробка цілей, відбір та структурування зібраних дослідником засобів); *емпіричного дослідження* (здійснюється розробка експерименту та інших дослідницьких форм, отриманням емпіричних даних з оцінкою та інтерпретацією результатів дослідження); *оформлення результатів* (реферат, звіт, курсова, бакалаврська робота); *захист* (виступи, презентація результатів).

Таким чином, застосування проєктної технології є найбільш результативним, на нашу думку, у вищих, при цьому сутність проєктної методики відповідає основним психологічним особливостям студентів, їхнім мотивам і потребам, що дозволяє найбільш повно розкривати їхню особистість. Перш за все це зумовлено: 1) проблемним характером проєктної діяльності, її інтегративністю: в основі проєктної методики лежить практично чи теоретично значуща проблема, пов’язана із реальним життям, вирішення якої вимагає від учасників знань не тільки в межах одного предмета, але і в інших галузях; 2) автономним характером проєктної діяльності: проєктна методика передбачає усунення прямої залежності студента від викладача шляхом самоорганізації та можливості прояву власної ініціативи у процесі активно-пізнавальної розумової діяльності на заняттях з предмета “Новітня історія країн Європи та Америки” [7, с. 44].

Отже, реалізація проєктної технології у процесі викладання навчальної дисципліни “Новітня історія країн Європи та Америки” дозволяє удосконалити освітній процес, підвищити мотиваційний потенціал студентів, вчить працювати з доволі об’ємним масивом знань про особливості соціально-економічного, політичного устрою країн та окремих регіонів в період постіндустріального суспільства. Метод проєктів покращує рівень орієнтування студентів у програмовому матеріалі та забезпечує застосування набутих знань на практиці, сприяє поглибленому вивченню певних тем, стимулює пізнавальний інтерес та спрямовує до дослідницької діяльності, що водночас дозволяє ефективно вирішувати завдання особистісно-зорієнтованого підходу в навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова О. И. Метод проєктов при формировании технологической мобильности студентов техникумов. *Современные проблемы науки и образования*. 2012. № 1. С. 12–18.
2. Дьюи Дж. Демократия и образование. М.: Педагогика-Пресс, 2000. 384 с.
3. Килпатрик В. Х. Метод проєктов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. [пер. с англ. Е. Н. Янжул]. Л.: Брокгауз-Эфрон, 1925. 43 с.
4. Клокар Н. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: Дис. канд. пед. наук 13.00.04. К., 1997. 227 с.
5. Котелянець Н. Проектний метод навчання школярів. *Рідна школа*. 2001. № 10. С. 4–7.
6. Курицина В. Метод проєктов: вчера, сегодня, завтра. Образовательная технология как система, объединяющая теорию, практику искусство. Воронеж: ВГПУ, 2000. С. 59–63.
7. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О. Пехота, А. Кікненко, О. Любарська та ін. К., 2001. 256 с.
8. Что такое проєкт: Типология проєктов. *Відкритий урок*. 2004. № 5–6. С. 10–17.

УДК 371.311+378.147 (045)

Ігнатенко Наталія,
кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ДИДАКТИЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНІХ РЕФОРМ ПОЧ. ХХІ СТ.

У статті аналізуються принципи, засоби та етапи реалізації технології особистісно-орієнтованої навчання у процесі формування когнітивно-технологічної компетентності вчителя історії в умовах сучасного ЗВО. Охарактеризовано завдання особистісно-орієнтованої технології навчання у вищій школі та вимоги до її впровадження.